

UCHWAŁA

Dnia 17 grudnia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Józef Frąckowiak (przewodniczący)

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

SSA Anna Kozłowska

w sprawie z wniosku wierzyciela Banku Pocztowego S.A. w B.
w przedmiocie skargi na czynność komornika,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 17 grudnia 2010 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w S.
postanowieniem z dnia 31 maja 2010 r.,

"1. Czy za niecelowe w rozumieniu art. 49 ust. 4 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jedn. Dz.U. z 2006 r. Nr 167, poz. 1191 ze zm.) jest wszczęcie przez wierzyciela postępowania egzekucyjnego w stosunku do nieżyjącego dłużnika;

2. jeżeli tak, to jaką opłatę egzekucyjną w świetle art. 49 ust. 4 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji powinien pobrać komornik od wierzyciela wszczynającego postępowanie egzekucyjne w stosunku do nieżyjącego dłużnika?"

podjął uchwałę:

Przepis art. 49 ust. 4 w zw. z ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jedn. Dz.U. z 2006 r., Nr 167, poz. 1191 ze zm.) w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 112, poz. 769) nie stanowi podstawy pobrania przez komornika opłaty egzekucyjnej od wierzyciela w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego z uwagi na brak zdolności sądowej dłużnika (art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.), który to brak istniał już w chwili złożenia wniosku egzekucyjnego.

Postanowieniem z 31 grudnia 2009 r. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w S. odrzucił wniosek wierzyciela Banku Pocztowego S.A. w B. o wszczęcie egzekucji przeciwko Ryszardowi L., umorzył postępowanie egzekucyjne w tej sprawie, nakazał zwrócić wierzycielowi tytuł wykonawczy oraz obciążył go kosztami niecelowego wszczęcia egzekucji w łącznej kwocie 287,93 zł, w tym stosunkową opłatą egzekucyjną.

W skardze na postanowienie z 31 grudnia 2009 r. wierzyciel wniósł o jego uchylenie i zarzucił, że w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego z innych przyczyn niż oznaczone w art. 49 ust. 2 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jedn. Dz. U. z 2006 r. Nr 167, poz. 1191 ze zm.; dalej - u.k.s.e.), komornik nie pobiera opłaty od tej części świadczenia, która nie została wyegzekwowana. Skarżący wskazał, że podstawą pobrania opłaty egzekucyjnej nie mógł być też art. 49 ust. 4 u.k.s.e.

Postanowieniem z 6 kwietnia 2010 r. Sąd Rejonowy w S. oddalił skargę na czynności komornika, uznając, że art. 49 ust. 4 u.k.s.e. uzasadnia obciążenie wierzyciela opłatą stosunkową w sytuacji zaistniałej w rozpoznawanej sprawie. Wierzyciel wszczął niecelowo egzekucję, gdyż nie można było jej prowadzić przeciwko dłużnikowi, który zmarł 7 listopada 2006 r., a zatem przed złożeniem wniosku egzekucyjnego.

Przy rozpoznawaniu zażalenia wierzyciela na postanowienie Sądu Rejonowego z 6 kwietnia 2010 r., Sąd Okręgowy w S. powziął poważne wątpliwości prawne, które przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 § 1 w zw. z art. 397 § 2 zd. 1 k.p.c. Wątpliwości te przybrały formę pytania, czy niecelowe w rozumieniu art. 49 ust. 4 u.k.s.e. jest wszczęcie przez wierzyciela postępowania egzekucyjnego w stosunku do nieżyjącego dłużnika, a jeżeli tak, to jaką opłatę egzekucyjną w świetle art. 49 ust. 4 u.k.s.e. powinien pobrać komornik od wierzyciela wszczynającego postępowanie egzekucyjne w stosunku do nieżyjącego dłużnika?

Sąd Okręgowy stwierdził, że z art. 49 ust. 2 u.k.s.e. wynika, że komornik może pobrać od wierzyciela opłatę stosunkową wyłącznie w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela lub umorzenia postępowania z mocy samego prawa na podstawie art. 823 k.p.c., ale dyskusyjne jest, czy przepis ten może dotyczyć także przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c., natomiast w świetle art. 49 ust. 4 u.k.s.e. jedyną przesłanką obciążenia wierzyciela opłatą stosunkową jest ustalenie niecelowości wszczęcia przez niego postępowania egzekucyjnego. Pojęcie „niecelowego” wszczęcia postępowania egzekucyjnego nie jest zdefiniowane w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego ani też w przepisach ustawy o komornikach sądowych i egzekucji. Dla ustalenia jego treści można posłużyć się poglądem, zgodnie z którym egzekucja jest celowa tylko wtedy, gdy podejmowane przez komornika czynności mają wpływ na sprawne zaspokojenie wierzyciela i są zgodne z przepisami prawa egzekucyjnego. Przepisy nie nakładają na wierzyciela obowiązku ustalenia czy dłużnik żyje przed złożeniem wniosku o wszczęcie postępowania, ale w przypadku skierowania wniosku o wszczęcie egzekucji przeciwko nieżyjącemu dłużnikowi nie można mówić o niecelowości w znaczeniu przedmiotowym, gdyż wówczas świadczenie objęte tytułem wykonawczym nie podlega już egzekucji. Przyjęcie poglądu, że wszczęcie postępowania egzekucyjnego wobec nieżyjącego dłużnika jest niecelowe w rozumieniu art. 49 ust. 4 u.k.s.e. wymaga natomiast określenia zasad pobierania przez komornika opłaty egzekucyjnej w takiej sytuacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Szczegółowe kwestie dotyczące wysokości kosztów postępowań egzekucyjnych unormowane zostały w kilku przepisach art. 34-60 u.k.s.e., z których kilkakrotnie nowelizowany art. 49 u.k.s.e. normuje wysokość i zasady pobierania opłaty egzekucyjnej. Opłata egzekucyjna jest należnością o charakterze przymusowym i publicznoprawnym, jest rodzajem daniny publicznej, uiszczanej z tytułu prowadzenia egzekucji, a zatem z tytułu i w ramach realizacji zadań publicznych państwa. Tworzący podstawy do pobierania opłat egzekucyjnych art. 49 u.k.s.e. kształtuje stosunki procesowe, bowiem odnosi się do relacji strona postępowania egzekucyjnego - organ egzekucyjny, ma zatem charakter

publicznoprawny i wyznacza granice obowiązków związanych z ponoszeniem kosztów postępowania egzekucyjnego w konkretnych sprawach (por. uchwała SN z 22 października 2002 r., III CZP 65/02, OSNC 2003, nr 7-8, poz. 100). W tej płaszczyźnie art. 49 u.k.s.e. oddziałuje na stosunek procesowy, jaki powstaje pomiędzy organem prowadzącym postępowanie egzekucyjne (komornikiem) a stronami tego postępowania. Skoro przepis ten dotyczy obowiązków o charakterze publicznoprawnym, to musi być stosowany ściśle, a ewentualne wątpliwości, jakie miałyby powstawać przy jego wykładni nie mogą być rozstrzygane na korzyść przyjęcia istnienia obowiązku, o którym ustawodawca wyraźnie się nie wypowiedział.

Inną natomiast płaszczyzną oddziaływania art. 49 u.k.s.e. są relacje pomiędzy państwem, a osobą piastującą urząd komornika. Specyfika tego stosunku ma związek ze szczególnym statusem komornika, jako organu egzekucyjnego, czyli organu państwa powołanego do wykonywania orzeczeń sądowych w drodze przymusowej egzekucji świadczeń pieniężnych i niepieniężnych, a także wykonywania innych czynności określonych w ustawach, posiadającym - w ramach wykonywania swoich zadań - władcze kompetencje wobec innych podmiotów stosunków prawnych. Komornik jest funkcjonariuszem publicznym działającym przy sądzie rejonowym (art. 1 u.k.s.e.). Osoba piastująca ten urząd wykonuje zatem powierzone jej funkcje państwa jako organ egzekucyjny w sprawach cywilnych. Dla wykonywania zadań posiada pewien zespół środków osobowych i rzeczowych w postaci kancelarii komorniczej. Stworzenie warunków dla prawidłowego działania komornika, jako organu egzekucyjnego nie jest jednak obowiązkiem strony zaangażowanej w konkretne postępowanie egzekucyjne lecz obowiązkiem państwa. Strona powinna wprawdzie liczyć się z koniecznością poniesienia wydatków związanych z prowadzeniem jej sprawy, czy to w postępowaniu rozpoznawczym, czy już egzekucyjnym, ale wysokość tych wydatków i zasady ich ponoszenia muszą być ukształtowane w taki sposób, by nie została stronie zamknięta droga ochrony prawnej, jaką można uzyskać w postępowaniu zmierzającym do wykonania skonkretyzowanej normy prawnej i wreszcie - powinna też istnieć możliwość ubiegania się przez stronę o zwolnienie jej od obowiązku poniesienia kosztów postępowania w szczególnie uzasadnionych przypadkach.

Jak przyjął Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 3 grudnia 2003 r., K 5/02 (OTK ZU A 2003, nr 9, poz. 98), ustawa nie zakłada, że każde postępowanie egzekucyjne ma przynosić komornikowi „dochód”, ani nawet, że każde postępowanie egzekucyjne będzie się „bilansować”, tj. komornik otrzyma dokładnie tyle, ile wynosiły jego wydatki w tym postępowaniu.

2. Rozważania na temat zasad stosowania art. 49 u.k.s.e. trzeba poprzedzić przypomnieniem brzmienia tego przepisu w kolejnych okresach jego obowiązywania. Pozwoli to dostrzec zamysł ustawodawcy co do ostatecznego jego kształtu i sposobu jego działania w systemie prawnym. W wersji pierwotnej art. 49 u.k.s.e. określał granice opłaty stosunkowej możliwej do pobrania w konkretnych sprawach i stanowił, że cała opłata stosunkowa wynosi 21% wartości egzekwowanego świadczenia, jednak nie może być niższa niż 1/10 i wyższa niż trzydziestokrotna wysokość prognozowanego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w państwowej sferze budżetowej. Zmiany art. 49 u.k.s.e. zmierzały do redukcji kosztów egzekucyjnych, w szczególności obciążających wierzycieli. W sprawach o egzekucję świadczeń pieniężnych zostały obniżone opłaty egzekucyjne. Przyjęto przy tym zasadę, że są one ściągane od dłużników, proporcjonalnie do wyegzekwowanych kwot. Wyjątkowo od uznania komornika uzależniono, czy wierzyciel zostanie wezwany do uiszczenia części opłaty, zależnie od wartości egzekwowanego świadczenia.

W wyniku nowelizacji art. 49 u.k.s.e. dokonanej ustawą z 18 września 2001 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. 2001, Nr 130, poz. 1452) w art. 49 u.k.s.e. dodano zdanie drugie, z którego wynikało, że całą opłatę stosunkową komornik pobiera również w przypadku umorzenia postępowania na wniosek wierzyciela złożony przed upływem roku od dnia otrzymania wniosku o wszczęcie egzekucji. Następnie ustawą z 24 września 2004 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. 2004, Nr 236, poz. 2356) znowelizowano treść art. 49 u.k.s.e. m.in. w ten sposób, że w jego ustępie 1 wskazano, iż komornik pobiera opłatę również w przypadku umorzenia postępowania na wniosek wierzyciela złożony przed upływem roku od dnia otrzymania wniosku o wszczęcie egzekucji oraz na podstawie art. 823 k.p.c.

Wyrokiem z 8 maja 2006 r., P 18/05 (Dz. U. 2006, Nr 84, póź. 585), Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 49 ust. 1 zdanie trzecie u.k.s.e., w brzmieniu nadanym ustawą z 24 września 2004 r. (Dz. U. 2004 r., Nr 236, poz. 2356) jest niezgodny z art. 2 Konstytucji RP. Po wydaniu tego wyroku nadal obowiązywał art. 43 u.k.s.e. statuujący zasadę, wedle której komornik pobiera opłaty już za samo „prowadzenie egzekucji”, jeżeli w sprawie doszło do jej wszczęcia, a zatem została dokonana pierwsza czynność egzekucyjna (zajęcie). W egzekucji, w której nie doszło do ściągnięcia jakiegokolwiek kwoty ze względu na umorzenie postępowania egzekucyjnego nie wiadomo było jednak, kto i jak miał pokryć należność z tytułu opłaty egzekucyjnej. Następnie, ustawą z 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2007, Nr 112, poz. 769) ustęp 2 art. 49 u.k.s.e. otrzymał następujące brzmienie: „W sprawach o egzekucję świadczeń pieniężnych w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela oraz na podstawie art. 823 k.p.c. komornik pobiera od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości 5% wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania, jednak nie niższej niż 1/10 i nie wyższej niż dziesięciokrotna wysokość przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego. Jednakże w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela zgłoszony przed doręczeniem dłużnikowi zawiadomienia o wszczęciu egzekucji, komornik pobiera od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości 1/10 przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego.”; ustęp 4 art. 49 u.k.s.e. otrzymał brzmienie: „W przypadku niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego opłaty, o których mowa w ust. 1 i 2, uiszcza wierzyciel. W celu ich pobrania komornik wydaje postanowienie, w którym wzywa wierzyciela do uiszczenia należności z tego tytułu w terminie 7 dni od dnia doręczenia postanowienia. Postanowienie po uprawomocnieniu się podlega wykonaniu w drodze egzekucji bez zaopatrywania w klauzulę wykonalności.”; ustęp 5 art. 49 u.k.s.e. otrzymał brzmienie: „W przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego z innych przyczyn, niż wskazane w ust. 2, komornik nie pobiera opłaty od tej części świadczenia, która nie została wyegzekwowana”.

Zmiana treści art. 49 u.k.s.e. zmierzała do powiązania wysokości pobieranej przez komornika opłaty z rzeczywistym nakładem jego pracy w danym

postępowaniu egzekucyjnym, miała też sprzyjać kształtowaniu zachowań wierzyciela i dłużnika prowadzących do lepszej efektywności egzekucji i obniżenia jej kosztów. Ustawodawca wprowadził te rozwiązania dostrzegając, że o ile art. 770 k.p.c. wskazuje na obowiązek zwrotu wierzycielowi przez dłużnika kosztów związanych z celowym prowadzeniem egzekucji, o tyle brak było normy przewidującej obowiązek uiszczenia opłaty należnej komornikowi w przypadku prowadzenia niecelowej egzekucji. W taki też sposób w uzasadnieniu projektu ustawy zmieniającej ustawę o komornikach sądowych i egzekucji ustawodawca objaśnił wprowadzane do ustawy pojęcia „niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego”.

Artykuł art. 49 u.k.s.e. podlegał kolejnym nowelizacjom w 2010 r. ale w sprawie, w której przedstawiono Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne - z uwagi na datę złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji (październik 2009 r.) - zastosowanie znajduje art. 49 u.k.s.e. w brzmieniu ustalonym ustawą z 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2007, Nr 112, poz. 769). Zgodnie bowiem z art. 15 tej ustawy koszty w sprawach egzekucyjnych wszczętych i niezakończonych przed dniem jej wejścia w życie rozlicza się do dnia zakończenia tych spraw według przepisów dotychczasowych. Tylko w sprawach o egzekucję świadczeń powtarzających się stosuje się przepisy znowelizowane od dnia ich wejścia w życie.

W sprawie egzekucyjnej, w której przedstawiono Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne, komornik postanowieniem z 31 grudnia 2009 r. odrzucił wniosek wierzyciela o wszczęcie egzekucji oraz umorzył postępowanie egzekucyjne na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c. Podejmując jednocześnie oba wymienione wyżej rozstrzygnięcia komornik postąpił nieprawidłowo. Złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji (art. 796 § 1 k.p.c.) powoduje wszczęcie postępowania egzekucyjnego, natomiast do wszczęcia egzekucji dochodzi dopiero po dokonaniu przez organ egzekucyjny pierwszej czynności egzekucyjnej w stosunku do dłużnika. Wszczęcie egzekucji musi być poprzedzone zbadaniem przez organ egzekucyjny, czy prowadzenie postępowania jest dopuszczalne. Stwierdzenie przez organ egzekucyjny, że prowadzenie

postępowania jest niedopuszczalne prowadzi do jego umorzenia na podstawie art. 824 k.p.c. Konsekwencje zaistnienia przeszkód procesowych do wszczęcia egzekucji uregulowane są bowiem w sposób szczególny w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu egzekucyjnym, wobec czego nie mają w tym wypadku zastosowania przepisy o postępowaniu procesowym, poprzez art. 13 § 2 k.p.c. Jeżeli strona postępowania egzekucyjnego nie ma zdolności sądowej a brak ten ma charakter nieusuwalny, to postępowanie egzekucyjne podlega umorzeniu na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c. Nie budzi wątpliwości, że taka sytuacja ma miejsce w razie złożenia wniosku egzekucyjnego przeciwko dłużnikowi nieżyjącemu (podmiot nieistniejący). W postępowaniu egzekucyjnym nie stosuje się zatem przez art. 13 § 2 k.p.c. przepisów o odrzuceniu pozwu (wniosku) (art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c.). W sprawie egzekucyjnej, w której przedstawiono Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne, komornik powinien umorzyć z urzędu postępowanie egzekucyjne na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c., bez równoczesnego orzekania o odrzuceniu wniosku egzekucyjnego.

Co do zasady, opłaty egzekucyjne pobierane są od dłużnika i stanowią 15% wyegzekwowanego od niego świadczenia. Stosownie do art. 49 ust. 2 u.k.s.e. w razie umorzenia postępowania na wniosek wierzyciela (art. 825 § 1 pkt 1 k.p.c.) i na podstawie art. 823 k.p.c., komornik pobiera od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości 5% wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania, w granicach szczegółowo oznaczonych w tym przepisie. W literaturze nie ma wątpliwości, co do tego, że w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego z innych przyczyn niż na podstawie art. 823 i art. 825 pkt 1 k.p.c. komornikowi nie przysługują żadne opłaty od tej części świadczenia, która nie została wyegzekwowana, bo wynika to jasno z brzmienia art. 49 ust. 5 u.k.s.e. Dotyczy to wypadków umorzenia postępowania egzekucyjnego nie tylko na podstawie art. 824 k.p.c., ale także na podstawie art. 825 pkt 2 - 5, art. 875 § 4, art. 877, art. 897 § 3, art. 979 § 2, art. 981, art. 985 § 1, art. 1008, art. 1064⁶ § 2, art. 1064¹² § 4, art. 1070 k.p.c. Treść przywołanego przepisu jest jasna i jako *ius clarum* nie podlega on wykładni.

W art. 49 ust. 4 u.k.s.e. ustawodawca wprowadził wyjątek od zasady, zgodnie z którą w sprawach o egzekucję świadczeń pieniężnych opłatę stosunkową

komornik pobiera (ściąga) od dłużnika. W przepisie tym ustawodawca nałożył obowiązek uiszczenia opłaty egzekucyjnej na wierzyciela w razie stwierdzenia, że wszczęcie postępowania egzekucyjnego było „niecelowe”. W świetle powyższego rozważenia wymaga, czy sytuacja, w której doszło do złożenia przez wierzyciela wniosku o wszczęcie egzekucji w sprawie, w której zadane zostało pytanie prawne może być potraktowana jako przykład niecelowego wszczęcia egzekucji.

Art. 49 ust. 4 u.k.s.e. nie precyzuje pojęcia „niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego” i pozostawia w tym zakresie swobodę w podejmowaniu arbitralnych decyzji komornikowi, co może budzić wątpliwości z punktu widzenia zachowania zasady dostatecznej określoności przepisów (por. wyrok Trybunał Konstytucyjny z 24 lutego 2003 r. K 28/02, OTK ZU 2003, ser. A, Nr 2, poz. 13). Ustawodawca wprowadził art. 49 ust. 4 u.k.s.e. do systemu prawnego w związku z tym, że o ile art. 770 k.p.c. wskazywał na obowiązek zwrotu wierzycielowi przez dłużnika kosztów związanych z celowym prowadzeniem egzekucji, o tyle do momentu nowelizacji ustawy brak było normy przewidującej obowiązek uiszczenia opłaty należnej komornikowi w przypadku prowadzenia przez wierzyciela niecelowej egzekucji. Należy podkreślić, że regulacja art. 49 ust. 4 u.k.s.e. ma charakter wyjątku, co można wywieść z brzmienia całej normy art. 49 w zw. z art. 43 u.k.s.e., a zatem jako taka powinna być interpretowana w sposób ścisły, zgodnie z zasadą *exceptiones non sunt extendendae*. W literaturze zwraca się uwagę, że regulacja art. 49 ust. 4 u.k.s.e. nawiązuje do art. 770 k.p.c., który stanowi o kosztach niezbędnych do celowego przeprowadzenia egzekucji. W rozumieniu art. 770 k.p.c. niecelowość egzekucji wystąpi wówczas, gdy dłużnik nie dał powodu do wszczęcia przeciwko niemu egzekucji ze względu na dobrowolną realizację obowiązku świadczenia stwierdzonego tytułem wykonawczym. W uchwale z 27 listopada 1986 r. (III CZP 40/86, OSNC 1987, nr 5-6, poz. 71), Sąd Najwyższy uznał, że dłużnik, przeciwko któremu wszczęta została egzekucja alimentów, mimo że dobrowolnie zaspokajał alimenty w terminie i wysokości określonej w tytule wykonawczym, może skutecznie - stosownie do okoliczności - w drodze skargi kwestionować czynności komornika w zakresie obciążenia go kosztami egzekucyjnymi (art. 767 i 770 k.p.c.).

Natomiast w uzasadnieniu uchwały z 28 lutego 1995 r. (III CZP 20/95, OSNC 1995, Nr 5, poz. 83), Sąd Najwyższy wyjaśnił, że zasada kosztów celowych - wyrażona w art. 770 k.p.c. - nie została zagubiona w ogólnych zasadach postępowania egzekucyjnego, a przeciwnie została w nich uwidoczniła w ścisłej korespondencji z zasadą egzekucji efektywnej, tj. egzekucji w taki sposób przeprowadzonej, że doprowadza ona do zaspokojenia roszczenia wierzyciela w całości lub w części przy kosztach niezbędnych do uzyskania takiego celu. Bezcelowe powodowanie kosztów lub ich powiększenie przeczą tej zasadzie. Stan taki jest z reguły konsekwencją nieliczenia się z ekonomią czynności oraz racjonalnością postępowania. Niecelowość przeprowadzenia egzekucji zachodzi także wtedy, gdy brak było podstaw do złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji z uwagi na to, że wierzyciel wykorzystał tytuł wykonawczy już wcześniej skonsumowany, tytuł pozbawiony wykonalności albo jeżeli wszczął egzekucję z majątku dłużnika chociaż posiadał zastaw zabezpieczający pełne zaspokojenie roszczenia, chyba że egzekucja skierowana była do przedmiotu zastawu.

Jak powiedziano wyżej, samo złożenie wniosku egzekucyjnego prowadzi do wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Egzekucja może być prowadzona w ramach postępowania egzekucyjnego i to wówczas, gdy zostanie stwierdzone, że prowadzenie postępowania jest w konkretnej sytuacji procesowej dopuszczalne. Skoro ustawodawca wprowadził do systemu prawnego pojęcie „celowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego”, to jego znaczenie może być ustalane i rozważane w takich tylko sytuacjach, gdy postępowanie egzekucyjne uznamy za dopuszczalne. W języku polskim „niecelowy” to taki, który nie prowadzi do celu, nie jest przydatny, nie daje efektów, daremny, zbędny. Tylko takie postępowanie egzekucyjne, które po wstępnym badaniu wniosku okaże się dopuszczalne z uwagi na przesłanki podmiotowe i przedmiotowe może być wszczęte i prowadzone celowo lub niecelowo. Jeśli prowadzenie postępowania w konkretnych okolicznościach nie jest dopuszczalne i zachodzą podstawy do jego umorzenia, to brak jest podstaw do rozważań nad celowością prowadzenia tego postępowania. Wskazać wreszcie trzeba, że zgodnie z art. 43 u.k.s.e. komornik pobiera opłaty egzekucyjne za prowadzenie „egzekucji”, nie zaś za prowadzenie „postępowania egzekucyjnego”, a po złożeniu wniosku egzekucyjnego może nie dojść do

„egzekucji”, rozumianej jako zastosowanie przez organy egzekucyjne przewidzianych prawem środków przymusu w celu uzyskania od dłużnika należnego wierzycielowi świadczenia.

Art. 49 ust. 4 u.k.s.e. odsyłając w swej treści do obowiązku uiszczenia przez wierzyciela opłat wymienionych w ust. 1 i 2 nie obejmuje przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego z innych przyczyn niż na wniosek wierzyciela i wskutek jego bezczynności. Wierzyciel ma obowiązek uiścić opłatę egzekucyjną określoną w art. 49 ust. 2 u.k.s.e. w razie niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego w sprawie, w której nastąpiło umorzenie postępowania egzekucyjnego, ale tylko na wniosek wierzyciela oraz na podstawie art. 823 k.p.c. Artykuł 49 ust. 4 u.k.s.e. odsyła w zakresie opłat egzekucyjnych do ust. 1 i 2, natomiast w ust. 2 ustawodawca wprowadził jasno sformułowane ograniczenia w obciążaniu dłużnika opłatą stosunkową, które znajdują zastosowanie do wierzyciela w sytuacji opisanej w hipotezie art. 49 ust. 4 u.k.s.e. Wobec powyższego, wierzyciel jest zwolniony od ponoszenia opłaty stosunkowej, jeśli po złożeniu wniosku o wszczęcie egzekucji okaże się, że dłużnik nie ma zdolności sądowej, a taka sytuacja ma miejsce wtedy, gdy dłużnik - osoba fizyczna zmarł przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 390 k.p.c., Sąd Najwyższy podjął uchwałę, że przepis art. 49 ust. 4 u.k.s.e. w brzmieniu ustalonym ustawą z 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 112, poz. 769) nie stanowi podstawy pobrania przez komornika opłaty egzekucyjnej od wierzyciela w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego z uwagi na brak zdolności sądowej dłużnika (art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.), który to brak istniał już w chwili złożenia wniosku egzekucyjnego.